

Sygn. akt **XXVIII C 1960/21**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **30 listopada 2023 roku**

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVIII Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia del. Michał Maj

Protokolant: Julia Kraszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu **30 listopada 2023 roku** w Warszawie

sprawy z powództwa **M. Ł. i E. W.**

przeciwko (...) **S.A. z siedzibą w W.**

o ustalenie i zapłatę

1. ustala, że umowa kredytu numer (...) z dnia 25 marca 2009 roku jest nieważna,
2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów:
 - a. kwotę **311.117,69 zł (trzysta jedenaście tysięcy sto siedemnaście złotych 69/100)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia **4 listopada 2023 roku** do dnia zapłaty,
 - b. kwotę **38 765,05 CHF (trzydzieści osiem tysięcy siedemset sześćdziesiąt pięć franków szwajcarskich 05/100)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia **4 listopada 2023 roku** do dnia zapłaty,
3. oddala powództwo w pozostałej części,
4. odstępuje od obciążenia pozwanego kosztami procesu.

Sygn. akt **XXVIII C 1960/21**

UZASADNIENIE

Strona powodowa (dalej także jako: kredytobiorca, konsument) wniosła w ostatecznie sformułowanym żądaniu (k. 559) o:

- ustalenie, że umowa kredytu zawarta pomiędzy stronami jest nieważna,
- zasądzenie od strony pozwanej (dalej: pozwany, pozwany bank, bank, kredytodawca) kwoty 352.496,89 zł i 38.765,05 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 25.03.2009 r. została zawarta umowa kredytu nr (...), na podstawie której pozwany udzielił stronie powodowej kredytu w kwocie 460.000 zł na okres 360 miesięcy w celu sfinansowania zakupu i budowy domu jednorodzinnego nr (...) w S. przy ul. (...). Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę stawki LIBOR CHF 3M i stałej marży banku.

Kredyt był waloryzowany walutą CHF (§ 1 ust. 3). Kwota kredytu wyrażona w walucie CHF została określona na podstawie kursu kupna waluty CHF z tabeli kursowej banku z dnia i godziny uruchomienia kredytu (§ 7 ust. 1 zdanie drugie), a raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży z tabeli kursowej banku obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50 (§ 11 ust. 4). Umowa zawierała oświadczenie, że kredytobiorca został dokładnie zapoznany z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je akceptuje oraz jest świadomy, że z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu (§ 29 ust. 1).

Dowód: umowa – k. 17-25.

W dacie zawarcia powyższej umowy w pozwanym banku obowiązywał Regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych – w ramach (...) hipotecznych o następującej treści:

Bank udziela kredytów/pożyczek hipotecznych złotych waloryzowanych kursem następujących walut: CHF/EUR/USD lub innych walut obcych wskazanych przez bank, według tabeli kursowej banku (§ 1 ust. 2).

W okresie spłaty kredytu/pożyczki hipotecznej bank może dokonać zmiany waluty będącej podstawą waloryzowania, na pisemny wniosek kredytobiorcy (§ 1 ust. 3)

Kredyt/pożyczka hipoteczna waloryzowana udzielana jest w złotych polskich, przy jednoczesnym przeliczeniu na wybraną przez kredytobiorcę walutę obcą (§ 1 ust. 4).

Wysokość każdej raty odsetkowej lub kapitałowo-odsetkowej kredytu/ pożyczki hipotecznej waloryzowanego kursem waluty obcej określona jest w tej walucie, natomiast jej spłata dokonywana jest w złotych po uprzednim jej przeliczeniu wg kursu sprzedaży danej waluty, według tabeli kursowej banku na dzień spłaty (§ 25 ust. 2).

Wysokość rat odsetkowych i kapitałowo-odsetkowych kredytu/pożyczki hipotecznej waloryzowanej wyrażona w złotych, ulega comiesięcznej modyfikacji w zależności od kursu sprzedaży waluty obcej, według tabeli kursowej banku na dzień spłaty (§ 25 ust. 3).

Dowód: regulamin – k. 28-41.

Zawarcie powyższej umowy zostało poprzedzone złożeniem przez stronę powodową zaakceptowanego przez bank wniosku o udzielenie kredytu w kwocie 460.000 zł, w walucie CHF. We wniosku wskazano, że powodowie są małżonkami i posiadają wspólność majątkową, mają wykształcenie wyższe i prowadzą działalność gospodarczą (powód – projektant drogowy, powódka – lekarz weterynarii).

W treści wniosku znalazły się adnotacje o następującej treści:

„Oświadczam(y), że zostałem(liśmy) poinformowany(i) przez pracownika (...) Banku SA/Pośrednika/Brokera o ponoszeniu ryzyka zmiany stopy procentowej i spreadu walutowego polegającego na tym, że w wyniku niekorzystnej zmiany stopy procentowej lub spreadu walutowego może ulec zwiększeniu comiesięczna rata spłaty kredytu/pożyczki oraz wartość całego zaciągniętego zobowiązania. Jestem(śmy) świadomy(i) ponoszenia tego rodzaju ryzyka, związanego z wybranym przeze mnie/przez nas produktem kredytowym. Pracownik (...) Banku SA/Pośrednika/Brokera poinformował mnie/nas również o kosztach obsługi kredytu w wypadku niekorzystnej zmiany stopy procentowej i spreadu walutowego, tj. o możliwości wzrostu raty kapitałowo-odsetkowej. Informacje te zostały przedstawione mi/nam w postaci symulacji wysokości rat kredytu.”

„Oświadczam(y), że wnioskując o kredyt waloryzowany kursem waluty obcej pracownik (...) Banku SA/Pośrednika/Brokera przedstawił mi/nam w pierwszej kolejności ofertę kredytu/pożyczki hipotecznej w polskim złotym. Po zapoznaniu się z tą ofertą zdecydowałem(liśmy), że dokonuję (my) wyboru kredytu/pożyczki hipotecznej denominowanej w walucie obcej mając pełną świadomość ryzyka związanego z tym produktem, a w szczególności

tęgo, że niekorzystna zmiany kursu waluty obcej oraz spreadu walutowego spowoduje wzrost comiesięcznych rat spłaty kredytu/pożyczki hipotecznej oraz wzrost całego zadłużenia. Pracownik (...) Banku SA/Pośrednika/Brokera poinformował mnie/nas również o kosztach obsługi kredytu w wypadku niekorzystnej zmiany stopy procentowej i spreadu walutowego, tj. o możliwości wzrostu raty kapitałowo-odsetkowej. Informacje te zostały przedstawione mi/nam w postaci symulacji wysokości rat kredytu. Jestem świadomy ponoszenia obu rodzajów ryzyk związanych z wybranym przeze mnie produktem kredytowym.”

Dowód: wniosek – k. 306-313, decyzja – k. 314-316.

W dniu 13.02.2018 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, pozwalający na spłatę rat kredytu bezpośrednio w CHF.

Dowód: aneks – k. 303-305.

Kredyt został uruchomiony w dniach 1 i 16 kwietnia 2009 r. kwotą 460.000,01 zł. Strona powodowa uiszcza wobec pozwanego w okresie od dnia 15.05.2009 r. do dnia 10.10.2023 r. łącznie kwoty:

- 302.877,43 zł i 38.749,17 CHF tytułem spłaty rat kredytu,
- 132,33 zł i 15,88 CHF tytułem odsetek karnych,
- 920 zł tytułem prowizji za ubezpieczenie,
- 7.657,93 zł tytułem składek za ubezpieczenie niskiego wkładu własnego,
- 40.422,40 zł tytułem składek za ubezpieczenie nieruchomości.

Dowód: zaświadczenia – k. 42-63, potwierdzenia operacji – k. 64-73, 562-566, lista operacji – k. 158-159, 441-451.

Działalność gospodarcza powodów jest zarejestrowana pod adresem S., ul. (...).

Dowód: CEIDG – k. 357-358.

Powodowie zaciągnęli kredyt w celu uzyskania środków na budowę domu przeznaczonego na zaspokojenie swoich potrzeb mieszkaniowych. Nieruchomość ta nie była wynajmowana ani wykorzystywana do prowadzenia działalności gospodarczej. Powód prowadził biuro projektowe, ale działalność tę prowadził w lokalu wynajmowanym specjalnie w tym celu, a powódka prowadziła gabinet weterynaryjny, także w innym miejscu. Powodowie nie negocjowali postanowień umowy kredytu dotyczących powiązania z kursem waluty obcej i sposobu przeliczeń kursowych. Przed zawarciem umowy przedstawiciel banku nie powiedział powodom, w jaki sposób jest tworzona tabela kursowa banku, jak jest ustalana wysokość spreadu obciążającego kredytobiorców, w jaki dokładnie sposób ryzyko kursowe związane z kredytem przekłada się na wysokość rat i zadłużenia kredytobiorców, nie przedstawił historycznego wykresu kursu CHF/PLN, nie przedstawił symulacji obrazującej wpływ zmian kursu CHF/PLN na wysokość rat kredytu i zadłużenie wyliczane w PLN. W czasie zawierania umowy kredytu powodowie nie mieli dochodów ani oszczędności w CHF oraz nie mieli żadnego wykształcenia ani doświadczenia zawodowego w dziedzinach ekonomii, finansów i bankowości. Powód miał wtedy wykształcenie wyższe z zakresu budownictwa, a powódka miała wtedy wykształcenie weterynaryjne. Od zawarcia umowy kredytu powodowie nieprzerwanie korzystali z zaoferowanego przez bank ubezpieczenia nieruchomości i nie mieli wątpliwości co do tego, że nieruchomość jest ubezpieczona i że ich składki ubezpieczeniowe są odprowadzane dla zakładu ubezpieczeń, natomiast w 2021 r. zmienili zakład ubezpieczeń w związku z korzystniejszą i tańszą ofertą. Powodowie są małżonkami w ustroju ustawowej wspólności majątkowej. Powodowie zorientowali się, że zawarta przez nich umowa zawiera niedozwolone postanowienia umowne w 2014 r., a od dnia wniesienia pozwu znają, rozumieją i akceptują skutki stwierdzenia nieważności umowy oraz nie zgadzają się na utrzymanie w mocy zawartych w umowie niedozwolonych postanowień umownych.

Dowód: przesłuchanie strony powodowej – k. 415-416.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły wymienione dokumenty, których treść ani autentyczność nie była kwestionowana przez strony, oraz zeznania strony powodowej, które były spójne, logiczne, konsekwentne i pobawione sprzeczności oraz znajdowały potwierdzenie w pozostałych dowodach. Powyższe dowody były wystarczające dla oceny stanowisk i żądań stron, zaś pozostałe dowody zostały pominięte, ponieważ nie miały istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a ich przeprowadzenie skutkowałoby zbędnym przedłużeniem postępowania.

Dowód z opinii biegłego został pominięty, ponieważ przeprowadzenie przez biegłego wyliczeń byłoby zbędne wobec stwierdzenia, że umowa kredytu jest nieważna, a rozpoznanie sprawy nie wymagało wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo jest zasadne.

Status konsumenta i przedsiębiorcy, brak negocjacji i świadczenia główne.

Dowody przeprowadzone w sprawie nie budzą wątpliwości co do tego, że umowa kredytu wiąże się z działalnością gospodarczą pozwanego, a zarazem brak jest takiego związku w przypadku kredytobiorcy, a zatem należy go uznać za konsumenta (art. 22¹ k.c.). Oceny tej nie zmienia fakt zarejestrowania działalności gospodarczej powodów pod adresem kredytowanej nieruchomości, skoro dokonano tego tylko dla celów ewidencyjnych, a działalność ta nie była faktycznie pod adresem tej nieruchomości.

Ciężar dowodu, że § 1 ust. 3 umowy (dalej: klauzula ryzyka walutowego) i § 7 ust. 1 zdanie drugie i § 11 ust. 4 umowy oraz § 1 ust. 3 zdanie drugie i § 25 ust. 2 i 3 regulaminu (dalej: klauzule przeliczeniowe) zostały indywidualnie uzgodnione, spoczywał na banku (art. 385¹ § 4 k.c.), który temu ciężarowi nie sprostał - nie można bowiem uznać „wyboru waluty” kredytu przez konsumenta za negocjacje, skoro sprowadza się to jedynie do zatwierdzenia jednej z kilku możliwości oferowanych przez bank, zaś sam sposób przeliczania kursów walut był ustalany jednostronnie przez bank. Natomiast treść postanowień regulaminu z samej swojej istoty nie mogła być wynikiem negocjacji stron.

Obie grupy postanowień umownych określają świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ nie tylko samo powiązanie kredytu z walutą obcą, ale również sposób dokonywania przeliczeń walutowych koniecznych do realizacji takiej umowy określają samą istotę umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej.

Niejednoznaczność i abuzywność klauzul ryzyka walutowego.

Na banku udzielającym kredytu powiązanego z walutą obcą ciąży obowiązek udzielenia kredytobiorcy niezbędnych informacji dotyczących skutków zawarcia tej umowy, tj. „po pierwsze, kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu w obcej walucie, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie. Po drugie, przedsiębiorca, w niniejszym przypadku bank, musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, zwłaszcza w przypadku, gdy konsument będący kredytobiorcą nie uzyskuje dochodów w tej walucie.”¹ Wszelkie wątpliwości co do spełnienia przez bank wymogu przejrzystości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta.²

Tymczasem strona powodowa nie uzyskała wspomnianych informacji od pozwanego. Oznacza to, że klauzula ryzyka walutowego nie została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c.), ponieważ nie pozwalała kredytobiorcy na zrozumienie wszelkich konsekwencji finansowych wiążących się z zawarciem kredytu powiązanego z kursem waluty obcej.

Ponadto postanowienie to kształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Mianowicie zawarcie umowy kredytu powiązanego z walutą obcą wiązało

się z powstaniem ryzyka kursowego, polegającego na tym, że znaczna zmiana kursu walut mogła prowadzić do istotnej zmiany wysokości zobowiązania jednej ze stron, a skala tego ryzyka była nieograniczona. Pozwany bank zabezpieczał się przed tym ryzykiem stosownymi transakcjami (których koszty były pokrywane m.in. ze spreadów pobieranych od kredytobiorców), natomiast kredytobiorcy w praktyce nie mieli już takiej możliwości. W tej sytuacji należało wymagać od banku będącego profesjonalistą udzielenia stosowanych informacji i pouczeń konsumentom, którzy byli stroną słabszą i gorzej zorientowaną w funkcjonowaniu rynku finansowego. Bank jednak zaniechał dopełnienia tego obowiązku. Informacja dotycząca ryzyka kursowego była niepełna, skrótowa i niewystarczająca. Skala ryzyka kursowego wymagała od banku przedstawienia symulacji obrazującej wpływ znacznego wzrostu kursu waluty obcej na wysokość rat kredytu i całego zadłużenia kredytobiorcy, jak również wykresu obrazującego zmiany wcześniejsze zmiany kursu CHF/PLN przez odpowiednio długi okres, tymczasem pozwany nie wypełnił tych wymogów. Zabrakło także pouczeń o realnych skutkach znacznego zmiany kursu waluty obcej, w szczególności o tym, że skala ryzyka kursowego jest nieograniczona, a kredytobiorca w praktyce nie ma żadnej możliwości zabezpieczenia się przed tym ryzykiem. Powyższe zaniechania informacyjne są szczególnie istotne, jeśli wziąć pod uwagę indywidualną sytuację strony powodowej, w tym jej wykształcenie i doświadczenie dowodowe (opisane w stanie faktycznym niniejszego uzasadnienia) oraz fakt, że nie posiadała ona dochodów ani oszczędności w CHF. Należy zwrócić uwagę, że w treści umowy i wniosku kredytowego zostały zawarte pewne pouczenia dotyczące ryzyka kursowego, niemniej jednak ich treść była bardzo lakoniczna, ponadto „symulacje” w nich wspomniane nie zostały załączone przez pozwany bank, a tym samym nie ma możliwości zweryfikowania ich treści.

Umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej nie może istnieć bez postanowienia przewidującego jej indeksację i wskazującego walutę tej indeksacji. A zatem nie ma w ogóle możliwości, aby „luka” powstała po tej klauzuli mogła zostać uzupełniona przepisem prawa krajowego.

Niejednoznaczność i abuziwność klauzul przeliczeniowych.

Do klauzul przeliczeniowych znajduje zastosowanie art. 479⁴³ k.p.c. (mający w niniejszym wypadku nadal zastosowanie na podstawie art. 9 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw). Na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone zostało wpisane stosowane przez pozwany bank postanowienia o tożsamej treści (pozycja nr 5743 i 7770). Zgodnie z art. 479⁴³ k.p.c., wyroki Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów mają skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanych za niedozwolone postanowień wzorca umowy do rejestru. Na powyższy skutek stosowania art. 479⁴³ k.p.c. wskazano w orzecznictwie³ i pozostaje on w zgodzie z celami art. 6 i 7 dyrektywy 93/13.4 Niemniej jednak, indywidualna kontrola postanowienia umownego także prowadzi do wniosku, że stanowi ono niedozwolone postanowienie umowne art. 385¹ § 1 k.c.).

Klauzule przeliczeniowe nie zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.), tj. prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG), ponieważ ich treść nie pozwalała na stwierdzenie, w jaki sposób pozwany bank ustala kurs CHF dla celu wykonania umowy kredytu, a także kształtują one prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). W oparciu o te postanowienia kredytobiorca został obciążony koniecznością pokrywania kosztów spreadu (różnicy pomiędzy kursem kupna i sprzedaży waluty obcej), pomimo że koszty te nie odpowiadały żadnej usłudze świadczonej przez bank na rzecz klienta, a służyły jedynie pokryciu kosztów udzielenia przez bank kredytu i zabezpieczenia banku przed ryzykiem kursowym.

Ponadto klauzule przeliczeniowe dawały pozwanemu bankowi w istocie całkowitą swobodę w sposobie kształtowania wysokości kursu waluty obcej, ponieważ postanowienia umowy w żaden sposób nie precyzowały, w oparciu o jakie zasady kurs waluty obcej miał być ustalany przez bank. Tym samym bank mógł ustalić ten kurs na dowolnym poziomie, nawet oderwanym od jakiegokolwiek kursu występującego na rynku, ze szkodą dla kredytobiorcy. W rezultacie bank w oparciu o klauzule przeliczeniowe uzyskał rzeczywistą możliwość dowolnego kształtowania wysokości świadczeń kredytobiorcy, co jest w oczywisty sposób sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta.

Oceny tej nie zmienia treść § 2 ust. 3 regulaminu, ponieważ postanowienie to przewidywało jedynie potencjalną możliwość zmiany waluty spłaty kredytu na walutę obcą. Regulamin ten pozostawiał jednak decyzję w przedmiocie wyrażenia takiej zgody bankowi, bez wskazania jakichkolwiek kryteriów decyzyjnych, a zatem w świetle treści regulaminu bank mógł jednostronnie odmówić kredytobiorcy spłaty kredytu w walucie obcej. Co więcej, zasadniczo walutą spłaty był PLN, a zatem Sąd badał treść umowy na datę jej zawarcia, w której bank pozwalał na spłatę kredytu tylko w PLN. W końcu zaś bank w ogóle wykluczał możliwość wypłaty kwoty kredytu w walucie obcej.

Sąd dokonał oceny, czy postanowienia umowne są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), według stanu z chwili zawarcia umowy.⁵ Tym samym dla powyższej oceny nie miały żadnego znaczenia okoliczności takie jak sposób wykonywania umowy, wieloletnie wykonywanie umowy przez kredytobiorcę bez żadnych zastrzeżeń, faktyczny sposób ustalania wysokości kursów waluty obcej przez bank i ich relacja do innych kursów występujących na rynku, późniejsze zmiany regulaminu pozwanego banku, późniejsze zmiany stanu prawnego (w szczególności wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw). Dla oceny abuzywności klauzul przeliczeniowych nie miało znaczenia, że wybór kredytu powiązanego z kursem waluty obcej pozwalał kredytobiorcy na skorzystanie z niższego oprocentowania (LIBOR CHF).

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, zatem brak jest podstaw do modyfikacji tych postanowień lub uznania, że nie wiążą one konsumenta jedynie w pewnym zakresie ani uzupełnienia powstałej po tych postanowieniach „luki” jakkolwiek treścią, w tym w szczególności przepisami prawa krajowego.

Odmienne zapatrywanie byłoby sprzeczne z brzmieniem oraz celem przepisów art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.⁶ Przede wszystkim zaś uzupełnienie umowy przepisem prawa krajowego nie może mieć miejsca w sytuacji, w której usunięcie z umowy nieuczciwego warunku prowadzi do jej nieważności, która jest akceptowana przez konsumenta,⁷ zaś w niniejszej sprawie kredytobiorca nie zgodził się na obowiązywanie umowy z nieuczciwymi warunkami ani na uzupełnienie jej treści przepisem prawa krajowego, natomiast wyraził zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadomym wynikających z tego konsekwencji. Co więcej, przepisem krajowym służącym uzupełnieniu treści umowy nie mogłyby być art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.01.2009 r., ponieważ jest on przepisem prawa krajowego o charakterze ogólnym, który nie ma zastosowania konkretnie do umów zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem⁸, a ponadto ma on zastosowanie tylko „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej” (art. 358 § 1 k.c.), a zatem nie dotyczy on zobowiązań wynikających z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, w której świadczenia zostały oznaczone w walucie polskiej, natomiast w walucie obcej jest wyrażane tylko saldo zadłużenia.

Nieważność umowy.

Klauzula ryzyka kursowego określa główny przedmiot umowy i charakteryzuje jej istotę, a zatem uznanie tego postanowienia umownych za niedozwolone skutkuje brakiem możliwości wykonywania umowy kredytu i tym samym powoduje jej nieważność. Także uznanie samych klauzul przeliczeniowych za niedozwolone postanowienia umowne skutkuje nieważnością całej umowy kredytu, ponieważ postanowienia te oznaczają główny przedmiot umowy i określają sposób jej wykonywania – skoro zaś nie jest możliwe określenie sposobu wykonywania umowy, to musi ona być uznana za nieważną. Stanowisko to przeważa w aktualnym orzecznictwie.⁹ Jednocześnie strona powodowa stanowczo wyraziła zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadoma wynikających z tego konsekwencji. Należy tutaj zwrócić uwagę, że wprawdzie art. 385¹ § 1 k.c. (ani art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13) nie wskazuje wprost na sankcję nieważności umowy zawierającej niedozwolone postanowienia umowne, niemniej jednak jeżeli te niedozwolone postanowienia umowne określają świadczenia główne umowy, to należy przyjąć, że w takiej sytuacji sankcja nieważności całej umowy będzie mieć podstawę w art. 58 § 1 k.c.

Jednocześnie brak jest podstaw do uznania umowy kredytu za bezwzględnie nieważną. Zawieranie umów kredytu powiązanych z walutą obcą (indeksowanych i denominowanych) jest i było dopuszczalne w świetle art. 353¹ k.c. i art. 69 ustawy Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy. Treść umowy nie naruszała także zasady nominalizmu (art. 358 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 23.01.2009 r.), skoro kredytu

udzielono w walucie polskiej, zaś CHF stanowił jedynie walutę indeksacji. Jak wyjaśniono wcześniej, postanowienia umowne obciążające kredytobiorcę nieograniczonym ryzykiem kursowym oraz dające bankowi całkowitą swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.), co wyłącza możliwość uznania ich za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) lub sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej (art. 353¹ k.c.).¹⁰

Interes prawny.

Roszczenie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy wynikającego z nieważności umowy zasługuje na uwzględnienie, ponieważ umowa kredytu jest nieważna, a strona powodowa posiada interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. Mianowicie okres kredytu wskazany w umowie jeszcze nie upłynął, zaś bank stoi na stanowisku, że umowa jest ważna, domaga się od kredytobiorcy zapłaty kolejnych rat kredytu i nie wyraża zgody na wykreślenie z księgi wieczystej hipoteki zabezpieczającej roszczenia banku wynikające z umowy. Wobec tego powództwo kredytobiorcy o zapłatę nie kończyłoby definitywnie sporu stron dotyczącego oceny, czy umowa jest ważna.¹¹

Świadczenie nienależne.

Nieważność umowy kredytu ex tunc oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (condictio sine causa) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast okoliczność, że bankowi przysługuje wobec kredytobiorcy roszczenie o zwrot równowartości wypłaconego kapitału kredytu nie ma w tym względzie znaczenia (z zastrzeżeniem skutków wynikających z ewentualnego wniesienia przez pozwanego powództwa wzajemnego bądź podniesienia zarzutu potrącenia lub zatrzymania).¹² Wobec tego brak jest podstaw do oddalenia powództwa o zapłatę na podstawie art. 409 k.c., art. 411 pkt 2 k.c., art. 411 pkt 4 k.c. czy jakiegokolwiek innej (w tym także art. 5 k.c.).

Strona powodowa uiszczyła wobec pozwanego w okresie od dnia 15.05.2009 r. do dnia 10.10.2023 r. łącznie kwoty 303.009,76 zł i 38.765,05 CHF tytułem spłaty rat kredytu i odsetek karnych, a zatem należność w tej wysokości należało zasądzić na rzecz strony powodowej od pozwanego.

Nieważność umowy kredytu oznacza, że kredytobiorcy nie wiążą nie tylko postanowienia zobowiązujące do regulowania rat kredytu, ale także wszelkich innych należności pobieranych przez bank na swoją rzecz. Tym samym bank powinien zwrócić kredytobiorcy wszelkie pobrane od niego opłaty i prowizje związane z umową kredytu, w tym w szczególności prowizję od udzielenia kredytu, opłatę przygotowawczą, opłaty za podwyższone ryzyko, wyceny, inspekcje itd. Zwrotowi nie podlegają jedynie opłaty i prowizje, które bank pobrał od kredytobiorcy nie w związku z umową kredytu, ale z prowadzeniem rachunku bankowego (opłaty za prowadzenie rachunku, korzystanie z karty płatniczej lub kredytowej itp.), ponieważ nieważność umowy kredytu nie powoduje nieważności umowy o prowadzenie tego rachunku. Wobec tego od pozwanego zasądzono kwotę 450 zł tytułem zwrotu prowizji za ubezpieczenie (powodowie zapłacili z tego tytułu 920 zł, ale żądanie pozwu w tym zakresie obejmowało tylko kwotę 450 zł).

Co więcej, nieważność umowy kredytu obejmowała nieważność także wszystkich jej postanowień umownych, nakładających na powoda obowiązek regulowania składek ubezpieczeniowych, których beneficjentem (ubezpieczonym) jest bank, takich jak ubezpieczenie pomostowe i ubezpieczenie niskiego wkładu własnego. Tego rodzaju ubezpieczenia dawało ochronę ubezpieczeniową bankowi, a tym samym nawet po przekazaniu składek ubezpieczenia towarzystwu ubezpieczeniowemu pozostaje on beneficjentem ubezpieczenia, a zatem pozostawał wzbogacony (art. 409 k.c.) dzięki uzyskaniu ochrony ubezpieczeniowej. Wobec tego od pozwanego zasądzono kwotę 7.657,93 zł tytułem zwrotu składek za ubezpieczenie niskiego wkładu własnego.

Inaczej jest jednak w zakresie tych ubezpieczeń, w których ubezpieczonym nie jest bank, lecz kredytobiorca, takich jak ubezpieczenie na życie, ubezpieczenie nieruchomości lub ubezpieczenie od utraty pracy lub pobytu w szpitalu

(tzw. pakiet ubezpieczeniowy). Mianowicie w zakresie tych ubezpieczeń z ochrony ubezpieczeniowej korzysta właśnie kredytobiorca, a nie bank, a zatem bank po przekazaniu składek ubezpieczycielowi nie pozostaje już wzbogacony (art. 409 k.c.). Co więcej, po przekazaniu składek przez bank na rzecz zakładu ubezpieczeń (który to fakt nie budzi wątpliwości), bank nie posiada już legitymacji biernej w zakresie żądania zwrotu równowartości tych składek, a ewentualna legitymacja bierna może przysługiwać tylko towarzystwu ubezpieczeń, które nie jest pozwanym w niniejszej sprawie. Nie sposób również pominąć faktu, że w zamian za uiszczone składki ubezpieczeń stronie powodowej faktycznie była udzielana ochrona ubezpieczeniowa, a tym samym nie sposób uznać, aby kredytobiorca w związku z tym zubożony. Co więcej, mawiane stosunki ubezpieczenia stanowią osobne stosunki prawne od umowy kredytu, a zatem nieważność umowy kredytu nie skutkuje nieważnością tych umów ubezpieczenia – inaczej niż w zakresie ubezpieczenia pomostowego lub ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, które są integralnie powiązane z umową kredytu. Prawdą jest, że cesja praw z umów ubezpieczenia nieruchomości, ubezpieczenia na życie i ubezpieczenia od utraty pracy stanowią zabezpieczenia kredytu, niemniej jednak te umowy mogą funkcjonować niezależnie od umowy kredytu (inaczej niż właśnie ubezpieczenie pomostowe, ubezpieczenie niskiego wkładu własnego czy choćby zabezpieczenie w postaci hipoteki). Natomiast co do ubezpieczenia nieruchomości, można zasadnie przypuszczać, że kredytobiorca ubezpieczyłby swoją nieruchomość niezależnie od tego, czy kupiłby ją z środków własnych czy z środków pochodzących z kredytu. Wniosek ten potwierdza teść przesłuchania powodów, którzy zeznali, że od zawarcia umowy kredytu nieprzerwanie korzystali z zaoferowanego przez bank ubezpieczenia nieruchomości i nie mieli wątpliwości co do tego, że nieruchomość jest ubezpieczona i że ich składki ubezpieczeniowe są odprowadzane dla zakładu ubezpieczeń, natomiast w 2021 r. zmienili zakład ubezpieczeń w związku z korzystniejszą i tańszą ofertą. Tym samym przez 12 lat powodowie faktycznie korzystali z ochrony ubezpieczeniowej, natomiast zmiana towarzystwa ubezpieczeń nie wynikała z żadnych przyczyn natury prawnej, ale z tego, że udało im się znaleźć konkurencyjną ofertę ubezpieczenia na rynku.

Tożsame stanowisko zajmuje w tym zakresie Sąd Apelacyjny w Warszawie, który w analogicznej sprawie wskazał: „Oddaleniu podlegało jedynie żądanie zwrotu sum zapłaconych tytułem składek na ubezpieczenie nieruchomości, skoro wpłaty te stanowiły należność ubezpieczyciela, a nie pozwanego, a co więcej nie ma podstaw do przyjęcia, jakoby stanowiły świadczenie spełnione bez podstawy prawnej (umowa ubezpieczenia była niewątpliwie realizowana).”¹³ Podobny pogląd wyraził także Sąd Apelacyjny w Katowicach: „Ważność i skuteczność umowy ubezpieczenia nie zależała od ważności i skuteczności umowy kredytu, zatem stwierdzenie nieważności umowy kredytu nie implikowało stwierdzenia nieważności umowy ubezpieczenia. Co więcej, powodowie korzystali z ochrony ubezpieczeniowej jakie dawało im to ubezpieczenie. Nie mogą zatem żądać od pozwanego zwrotu uiszczonych składek na to ubezpieczenie. Te same uwagi należy odnieść do umowy ubezpieczenia na życie powoda - zgodnie z § 3 pkt 3 umowy - powód miał zawrzeć umowę ubezpieczenia na życie na sumę nie niższą niż 350.000zł w towarzystwie ubezpieczeniowym akceptowanym przez pozwanego Bank i dokonać cesji praw z tej polisy na rzecz Banku lub przystąpić do ubezpieczenia grupowego na Życie w (...) SA. Ważność i skuteczność tej umowy ubezpieczenia także nie zależała od ważności i skuteczności umowy kredytu, zatem stwierdzenie nieważności umowy kredytu nie implikowało stwierdzenia nieważności umowy ubezpieczenia. Co więcej, powód korzystał z ochrony ubezpieczeniowej jakie dawało mu to ubezpieczenie. Nie może zatem żądać od pozwanego zwrotu uiszczonych składek na to ubezpieczenie.”¹⁴ Wobec tego Sąd oddalił powództwo w zakresie żądania zasądzenia od pozwanego kwoty 40.422,40 zł tytułem zwrotu składek za ubezpieczenie nieruchomości.

Sposób zasądzenia świadczenia.

Należność zasądzono na rzecz powodów będących małżonkami do ich majątku wspólnego. Jak słusznie wskazuje się w literaturze, „Poprawną formułą jest więc tutaj „zasądzenie świadczenia na rzecz powodów”; bez zastosowania konstrukcji zasądzenia solidarnego, ale też bez rozdzielania świadczenia na części przypadające każdemu z małżonków. Jest zaś oczywistością, że zasądzone na rzecz obojga małżonków świadczenie wejdzie, po jego wyegzekwowaniu, do majątku wspólnego małżonków; stanowiącego przedmiot wspólności łącznej.”¹⁵

Zarzut przedawnienia.

Zarzut przedawnienia podniesiony przez pozwanego był nieskuteczny. Strona powodowa dochodziła w niniejszej sprawie zwrotu świadczenia nienależnego (art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c.). Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu i świadczeniu nienależnym nie przewidują żadnego szczególnego terminu przedawnienia, a zatem zastosowanie znajdują zasady ogólne. Zgodnie z art. 118 k.c. i art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych przed dniem 9.07.2018 r. przedawnia się po upływie terminu 10 lat, a roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych od tej daty przedawnia się po upływie 6 lat, z końcem roku kalendarzowego. Termin przedawnienia roszczenia konsumenta o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie umowy kredytu, która jest nieważna bądź zawiera niedozwolone postanowienia umowne rozpoczyna bieg z dniem, w którym konsument dowiedział się (lub przy zachowaniu należytej staranności powinien był się dowiedzieć) o tym, że umowa jest nieważna lub że zawiera niedozwolone postanowienia umowne.¹⁶ Z przeprowadzonych w sprawie dowodów z dokumentów i przesłuchania strony powodowej nie wynika, aby dowiedziała się o zawarciu w umowie niedozwolonych postanowień umownych wcześniej niż w 2014 r., a zatem należało przyjąć, że w tym roku rozpoczął się bieg terminu przedawnienia (art. 120 § 1 k.c.) roszczenia kredytobiorcy o zapłatę, który nie upłynął jeszcze w dniu złożenia pozwu, kiedy to doszło do przerwania biegu tego terminu (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.).

Odsetki.

Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego stanowi roszczenie bezterminowe, a zatem staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Z dowodów przeprowadzonych w sprawie nie wynika, aby przed wszczęciem niniejszego procesu pozwanemu zostało doręczone pismo obejmujące żądanie zapłaty kwoty dochodzonej przez stronę powodową w niniejszej sprawie (przedprocesowe wezwania do zapłaty nie wskazywały konkretnej podstawy faktycznej żądań powodów, w szczególności rodzaju świadczeń, których zwrotu się domagali oraz okresu, w którym miały zostać spełnione przez nich wobec pozwanego). Wobec tego funkcję wezwania do zapłaty spełnił odpis pisma procesowego pełnomocnika powodów z dnia 10.10.2023 r., który został doręczony stronie pozwanej w dniu 20.10.2023 r., co oznacza, że pozwany powinien był spełnić świadczenie dochodzone pozwem w terminie 14 dni od tej daty, a zatem pozwany popadł w opóźnienie z dniem 4.11.2023 r. i od tej daty zostały od niego zasądzone odsetki ustawowe za opóźnienie na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. Natomiast pozew nie mógł zostać uznany za wezwanie do zapłaty wobec istotnej zmiany żądania pozwu, która spowodowała, że nie jest możliwe stwierdzenie, w jakim zakresie pierwotne żądanie pozwu pokrywa się z żądaniem sformułowanym ostatecznie.

Koszty procesu.

Pozwany przegrał sprawę niemal w całości, co zasadniczo uzasadniałoby zasądzenie od niego na rzecz strony powodowej całych kosztów procesu na podstawie art. 100 k.p.c. obejmujących kwoty 1.000 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu, 17 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 100 zł tytułem opłaty sądowej od wniosku o zabezpieczenie powództwa, 60 zł tytułem opłaty sądowej od rozszerzenia powództwa, 10.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Niemniej jednak powodowie dopuścili się niesumiennego i oczywiście niewłaściwego postępowania oraz nadużycia prawa procesowego wielokrotnie modyfikując żądania pozwu przed terminami rozpraw, co czyniło koniecznym odroczenie terminu rozpraw. W ciągu 7 miesięcy powodowie dokonali modyfikacji powództwa czterokrotnie, a zarazem kolejne rozszerzenia powództwa obejmowały kwoty stanowiące nieznaczną część całości żądania. Wobec tego niniejsza sprawa, która mogła zostać rozpoznana po przesłuchaniu powodów na rozprawie w dniu 13.03.2023 r., wymagała przeprowadzenia 3 kolejnych terminów rozpraw, na których nie przeprowadzono żadnych czynności dowodowych, a sprawa została zakończona dopiero na rozprawie w dniu 30.10.2023 r. Odroczenia rozpraw wynikały wyłącznie ze składania przez powodów kolejnych modyfikacji powództwa, a także ze składania ich z brakami formalnymi (brak odpisów), co wymagało dodatkowo zarządzenia o zwrocie pisma procesowego i uzupełnienia braków formalnych, a następnie doręczenia modyfikacji powództw pełnomocnikowi pozwanego.

Powyższe okoliczności uzasadniały odstąpienie od obciążenie pozwanego kosztami procesu na podstawie art. 103 § 1 k.p.c. i art. 226(2) § 2 k.p.c.

ZARZĄDZENIE

doręczyć odpis wyroku z uzasadnieniem **pełnomocnikom stron**.

1 vide wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20.09.2017 r., C#186/16, A., pkt 49-50,

2 vide:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,

3 por.:

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2015 r., III CZP 17/15,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.07.2021 r. I CSKP 222/21,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 796/22,

4 por.:

- pkt 44 wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 26.04.2012 r., C-472/10, N. H.,

- pkt 47 wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21.12.2016 r., C-119/15, Biuro (...)

5 por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2018 r., III CZP 29/17,

6 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3.10.2019 r., C-290/18, D.,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...),

7 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 78,

8 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 76,

9 por.:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11.12.2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 415/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 975/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.03.2022 r., II CSKP 459/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.03.2022 r., II CSKP 532/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 285/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 382/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 971/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 985/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 403/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 419/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 796/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 943/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.05.2022 r., II CSKP 650/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., I CSK 2314/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15.06.2022 r., I CSK 2326/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2538/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2722/22,
- 10 por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r., III CZP 40/22,

11 por.:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 163/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,

12 por.:

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

13 por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25.09.2020 r., VI ACa 332/19,

14 Por. por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19.08.2020 r., I ACa 1002/19,

15 por. Edward Gniewek, O wadliwościach stosowania zasad solidarności czynnej w postępowaniu sądowym – uwagi kilka, MOP 2009, Nr 3, str. 121,

16 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9.07.2020 r., (...) Bank (...), C#698/18 i C#699/18,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 16.07.2020 r., C. i B. B. V. A., C#224/19 i C#259/19,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22.04.2021 r., (...)S., C-485/19,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10.06.2021 r., (...), C-776/19 - C-782/19,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., (...), C-80/21 – C-82/21,
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13.01.2022 r., III CZP 61/22